

Z historie Jednoty (1862–1869)

Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky

In: Martina Bečvářová (author): Z historie Jednoty (1862–1869). (Czech). Praha: Prometheus, 1999. pp. 7–23.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/401745>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

SPOLEK PRO VOLNÉ PŘEDNÁŠKY Z MATHEMATIKY A FYSIKY

Po pádu Bachova absolutismu se v rakouské monarchii postupně rozproudila spolková činnost. Vznikla řada společností a spolků, které byly zaměřeny na nejrůznější odborné, kulturní i sportovní aktivity. Jedním z nich byl i *Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky*.

Školní rok 1860/61, první pokus o utvoření Spolku

V zimním semestru školního roku 1860/61 vytvořili čtyři studenti filozofické fakulty pražské univerzity, Gabriel Blažek, Gustav Müller^{a)}, Hugo Pawlik^{b)} a Josef Richter,^{c)} soukromé sdružení, jehož cílem bylo soustavně studovat matematiku a zároveň se učit přednášet. Tito studenti, kteří začali studovat na fakultě na podzim roku 1860, se setkávali dvakrát týdně v bytě jednoho ze skupiny a podle losu přednášeli. Posuzovali formu i obsah svých přednášek a současně řešili různé příklady. Později se k nim přidal Josef Finger. Toto neoficiální a nepovolené sdružení bylo přímým předchůdcem *Spolku pro volné přednášky z matematiky a fyziky*.

Gabriel Blažek vzpomínal při 25. výročí vzniku *Jednoty*, jak začínal studovat na univerzitě a jak se tehdy rozvíjely studentské aktivity:

... I nastal záhy mezi námi dosti čilý vědecký ruch; hovořili jsme o vědeckých otázkách, předkládali jsme si navzájem úkoly k řešení, kupovali a studovali jsme vědecká díla; 5 nebo 6 horlivějších z nás měli a studovali díla Cauchyho, pořídili si Frickovu fyzikální techniku a dosti nákladnou Müllerovu fyziku; jeden z nás odbíral Schlömilchův časopis, jiný Grunertův archiv; používali jsme též pilně císařské a hlavně technické knihovny ... Jak se samo sebou rozumělo, kritisovali jsme též přednášky svých nynějších universitních, jakož i bývalých gymnasiálních professorů, vytýkajíce jim všeliké nepěkné návyky, i přišli jsme k poznání, že i bezvadná přednáška jest uměním, jemuž třeba se přiučiti. Taktéž jsme poznali, že toliko soustavné a intenzivní studium vědy, zejména matematiky, poskytuje záruky konečného ovládnutí a úplného sobě přisvojení rozsáhlé látky, a že výsledku toho docíliti nelze periodickým, ač sebe pilnějším, studiem jednotlivé partie za účelem kolokvia.

Jsouce vedeni těmito úvahami sestoupili jsme se již během zimního semestru 1860-1 čtyři posluchači, a sice Gustav Müller, ... Hugo Pawlik, ... Jos. Richter ... a já za tím účelem, abychom matematiku soustavně studovali a zároveň v přednášení se vycvičili. Pořídili jsme si tabuli a každý z nás Schlömilchovo kompendium vyšší analyse, jež jsme soustavně prostudovali hodlali. Setkávali jsme se pravidelně týdně dvakrát v bytu jednoho z nás, a tu ten, na něhož padl los, počal přednáseti, pak pokračoval druhý, třetí a čtvrtý v pořadí opět losem stanoveném; tím se docílilo, že každý z nás nucen byl, aby důkladně prostudoval celou látku, která ve schůzi předchozí k přípravě vyměřena byla. Forma přednášky se posuzovala, jednotlivý upozorněn byl na

vady, jichž snad sám neznal, a o celém jednání sepsán protokol. Mimo to směl každý přinášeti zapečetěné matematické otázky, jež ostatní dle libosti přejímali, jsouce ovšem jaksi čestně vázáni, aby se též o řešení úlohy dle možnosti zasazovali; písemné elaboráty opět od jednotlivců co do obsahu i do formy písemně se posuzovaly.

Mohu směle tvrditi, že tento náš zcela soukromý spolek ... stal se bezprostřední příčinou založení Spolku pro volné přednášky z matematiky a fyziky. Neboť ačkoliv náš spolek částečně pro ochabnutí, částečně pro roztrpčení některých účastníků následkem ostřejší kritiky za nějakou dobu se rozešel, jevil přece tak blahodárné účinky, že se vnutila otázka, zdali by nebylo prospěšno založiti na základě takto nabytých zkušeností širší a veřejný spolek. ([3], str. 5–6)

Školní rok 1861/1862, vznik Spolku

Dne 22. července 1861 se rozhodli čtyři posluchači filozofické fakulty pražské univerzity, Gabriel Blažek, Josef Finger, Josef Laun a Josef Rudolf Vaňaus,¹ založit oficiální studentské sdružení, které bylo později nazváno *Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky*; rozvážili program spolku a připravili jeho stanovy. Na podzim přistoupili k této čtveřici dva Němci, Anton Karl Grünwald^d) a Mathias Koch.^e) C. k. ministerstvo vnitra ve srozumění s c. k. policejním ředitelstvím v Praze založení tohoto studentského spolku dne 4. prosince 1861 povolilo, dne 7. ledna 1862 však požádalo c. k. místodržitelství přípisem č. 66 056 o výraznou změnu jeho stanov. Zakladatelé se sešli 19. ledna na ustavující schůzi a vypracovali nové stanovy,² o týden později se na první schůzce radili o budoucí práci *Spolku* a naplánovali první schůzi všech posluchačů univerzity, kteří studovali matematiku a fyziku. Tato schůze, na které byly projednány spolkové úkoly, se konala 30. ledna za účasti profesora Viktora Pierra, děkana filozofické fakulty.

Dne 8. března 1862 schválilo c. k. místodržitelství dekretem č. 9835 upravené stanovy. Tímto dnem tedy vznikl spolek „akademického rázu“, tj. spolek, který byl pod přímým „protektorátem“ filozofické fakulty pražské univerzity. Jeho cílem bylo *cvičit se v přednášení a podporovat vědecké snahy v oboru matematiky a fyziky*. O práci a stanovách *Spolku* Gabriel Blažek napsal:

Na universitě obvyklé předčítání výkladů, jakož i přednášky jak akademické, tak na gymnasiích s bezprostředním používáním učební knihy anebo zápisků byly nám tou měrou proti chuti, že jsme se stanovami o to postarali, aby přednášky v našem spolku byly volnými, ano že jsme tuto svou tendenci i názvem spolku na jevo dali. Styky se svými kollegy poučení jsouce, že mnohým z nich, jimž toliko se jednalo o brzké zaopatření, nedostává se i znalostí elementární matematiky, a puzení jsouce snahou, abychom soustředili toliko studující obdařené skutečným matematickým nadáním, přijali jsme do stanov ustanovení, že za člena spolku přijmouti lze toliko onoho posluchače, jenž samostatnou prací anebo řešením jemu přikázaného úkolu svou způsobilost prokázal. Toto ustanovení uráželo

¹ Laun a Vaňaus začali studovat na univerzitě v roce 1858, Finger v roce 1859 a Blažek v roce 1860.

² Stanovy *Spolku* jsou uvedeny v příloze této publikace.

leckerého nadaného posluchače a působilo nám mnoho mrzutostí; přezývali našemu spolku „Akademie věd“. ([3], str. 6)

Členem *Spolku* mohl být jen řádně imatrikulovaný posluchač matematiky nebo fyziky. V zimním semestru byl povinen přednášet alespoň dvakrát a v letním alespoň jednou. Navíc byl každý člen *Spolku* povinen

... zákonitým rozkazům předsedy dobrovolně se podrobiti, v čas přednášek náležitě se chovati, přednášku svou též písemně deponovati a na výdaje spolku přispívati. ([1], str. 10)

Sídlem spolku se stala Praha, schůze se konaly v matematickém sále v Klementinu. Spolek řídil předseda, místopředseda a sekretář, předseda měl právo určit libovolnému členu termín jeho přednášky. *Spolek* se scházel každý týden; přednášelo se, veřejně se posuzovala jednotlivá vystoupení, přijímaly se návrhy na odbornou činnost. Ze schůzí a valných hromad *Spolku* se zachovaly zápisy (Protokoly), na které se v této publikaci odvoláváme.³

Ve *Spolku* se přednášelo nejprve německy, neboť výuka na středních i vysokých školách byla vedena převážně v německém jazyce. První přednáška se konala dne 8. května 1862 (Josef Finger), první česká přednáška 5. června 1862 (Josef Lošťák).

Během letního semestru 1861/62 byly na základě diskusí všech členů doplněny spolkové stanovy; bylo rozhodnuto, že schůze *Spolku* je považována za *kompetentní*, pokud je přítomná alespoň polovina členů. Každý člen *Spolku* byl povinen svým podpisem stvrdit souhlas se stanovami.⁴ Členové platili měsíční příspěvek 40 krejcarů a pokud nepřednášeli, nemuseli dodávat žádné písemné ani jiné práce.

V květnu byla navržena další změna stanov — jednalo se o zavedení statutu dopisujícího členu.⁵

Spolek našel ihned po svém vzniku velkého příznivce a vlivného ochránce — stal se jím univerzitní profesor Jakub Filip Kulík (1793–1863); v závěti odkázal *Spolku* svoji odbornou knihovnu.⁶

Školní rok 1862/1863

V zimním semestru 1862/63 měl *Spolek* výrazně německý charakter; měl však jen 11 členů.

³ Protokoly ze zasedání Spolku pro volné přednášky z matematiky a fyziky, fond Spolky, Archiv AV ČR. Zpočátku jsou vedeny v němčině, potom již česky. Jednotlivé zápisy byly nejprve krátké a stručné — obsahovaly většinou jen seznam přítomných či nepřítomných členů, jméno přednášejícího a název přednášky, jména jejich posuzovatelů, jména přijímaných, vylučovaných nebo vystupujících členů. Zprávy z mimořádných schůzí a valných hromad obsahují podrobné informace o volbách, stanovách a spolkové knihovně. Později byly zápisy psány podrobněji, zachycovaly průběh celé schůze od jejího zahájení až po vlastní rokování. Jsou cenným pramenem, který zachycuje život a práci *Spolku*.

⁴ Viz podpisy členů v Protokolech za stanovami z 19. 1. 1862 a 8. 10. 1864.

⁵ O této problematice se znovu jednalo dne 1. a 22. 12. 1862.

⁶ Viz zápis ze schůze 2. 3. 1863.

Nadržování té samospasitelné němčině bylo asi jednou z příčin klesání počtu údů a druhou nedostavování se předsedy do schůzí, tak že spolek byl nucen zvláštním přípisem jej k tomu přiměti. ([1], str. 11)

Během tohoto semestru se ve *Spolku* konalo 18 týdenních schůzí, většina přednášek byla proslovena v němčině; byly projednány zásady půjčování knih a způsob úhrady měsíčních poplatků. Nové rozšířené stanovy byly schváleny 30. října 1862. Začátkem roku 1863 byla přijata další důležitá ustanovení: sekretář začal vybírat měsíční příspěvek 10 krejcarů a příspěvek na knihovnu 20 krejcarů, byl vytvořen knihovní řád a stanoveno, že v případě nepřítomnosti předsedy a místopředsedy může schůze řídit i sekretář. Toto poslední ustanovení se ukázalo v příštích letech velmi užitečné, neboť předseda i místopředseda nebývali vždy přítomni.⁷

Školní rok 1863/1864

V zimním semestru 1863/64 přibylo mnoho nových členů *Spolku* a výrazně se zvýšila jeho aktivita. *Spolek* začal postupně získávat český ráz, hlavně pod vlivem předsedy J. Lošťáka. František Houdek o tomto období napsal:

Vůbec nastal ve spolku čilejší ruch. Spolek počal rozmnožovati svou knihovnu aspoň žádáním o knihy, poněvadž příjmy za celý rok (26 zl.) nedovolovaly, aby se to koupí dělo. Požádání také vyhověli žádostem, tak zejména dr. Ed. Grégr a knihkupec Kober. Dbáno též na větší pořádek, několik nedbalých údů bylo vyloučeno.⁸ ([1], str. 12)

Snahy po větším pořádku ve *Spolku* vedly k úvahám o změně jeho stanov; byla zvolena tříčlenná komise, která se tímto problémem měla zabývat. Dne 12. prosince byly na valné hromadě *Spolku* po dlouhém jednání přijaty pozměněné stanovy, nový knihovní a jednací řád.

Než valných změn v stanovách se nestalo, doplněny jen co se dotýkalo ustanovení knihovny, nového funkcionáře, totiž knihovníka a rozpadnutí spolku. V případě tom měla knihovna připadnouti akad. čten. spolku v Praze a kdyby tohoto nebylo, tedy českému museu. ([1], str. 12)

V únoru 1864 byl zrušen statut dopisujících členů. Bylo též rozhodnuto, že všichni bývalí členové mohou bezplatně užívat knihovnu po dobu tří let od vystoupení ze spolku; toto rozhodnutí však nepřispělo k nárůstu spolkových financí.⁹

S nárůstem počtu členů nastal rozvoj přednáškové činnosti, zvýšila se tak i finanční hotovost *Spolku*. To umožnilo nákupy nových knih; spolková knihovna se tak začala rozrůstat, a to nejen díky darům Kulika, Jandečky, Skřivana, Grégra, Kodyma, Strnada, Studničky a Dasticha.

⁷ Viz např. zápisy ze schůzí 19. 1. a 2. 3. 1863.

⁸ Viz zápis ze schůze 14. 11. 1863. *Usnesením spolkovým byli p. Pavlik a Trezl vyloučeni.*

⁹ Viz zápis ze schůze 27. 2. 1864.

Školní rok 1864/1865

Od podzimu 1864 byly veškeré zápisy *Spolku* psány česky.¹⁰

V této době byl uspořádán první přednáškový cyklus nazvaný *O analytické geometrii*, který vedli studenti Straka, Taftl a Talíř. Na listopadové schůzi bylo stanoveno nové pravidlo pro vypůjčování knih — každý člen si mohl vypůjčit pouze dvě knihy.¹¹ Prosincová schůze konstatovala pokles finančních prostředků v souvislosti s nákupem a vazbou knih a liknavým placením měsíčních spolkových poplatků. Proto bylo jednateli uloženo, aby neplatiče obeslal nefrankovaným dopisem.¹²

V roce 1865 pocítili členové *Spolku* nutnost informovat českou veřejnost o své činnosti.

*Návrh jednatelův, aby o spolku každý týden se do novin dávaly zprávy, změněn v ten smysl, aby se dávaly jen jednou za měsíc a sice do „Národních Listů“, „Hlasu“, „Národa“, „Politiky“ a „Prager Zeitungu“, každý referát měl se dříve spolku k schválení předčítat.*¹³ ([1], str. 14)

První zpráva o *Spolku* byla uveřejněna dne 8. února 1865:

Z univerzity. Po delší dobu pociťovali posluchačové matematiky a fysiky na vysokém učení Pražském potřebu jakéhos spolku, jenž by je úžeji k sobě pojil, jenž by sloužil k povzbuzování a soustředění duševních sil, k cvičení se v přednášení atd., vůbec, který by vědecké snaze v oboru matematiky a fysiky napomáhal a jí povzbuzoval. Aby se toto všeobecné toužebné přání uskutečnilo, sešli se dne 22. července 1861 posluchačové matematiky pp.: Josef Laun, Jos. Waniaus, dr. Grünwald, Jos. Finger a Gabriel Blažek a sestavili stanovy pro „spolek pro volné přednášky z matematiky a fysiky“. Na žádost těchto pánů posluchačů matematiky udělilo vysoké c. k. státní ministerstvo v srozměnění s c. k. policejním ministerstvem z dne 4. prosince 1861 povolení k založení jmenovaného spolku a na den 8. března 1862 potvrdilo c. k. místodržitelství stanovy jeho. V postupu času, kdy více údvů přistupovalo, shledaly se býti stanovy nedostatečnými, pročež se dle všeobecného přání dne 12. prosince 1863 částečně opravily a doplnily a k stvrzení předložily, kteréžto změny i c. k. místodržitelství dne 26. července 1864 potvrdilo. Nyní čítá spolek 33 údvů. Spolek sám má ráz akademický a stojí pod protektorem dekanatu fakulty filosofické; schůze své, v nichž každý jednotlivý člen nejméně dvakráte v semestru přednášeti povinen jest (kteréžto přednášky pak veřejně od údvů bývají přetřásány), odbyvá spolek vždy každého čtvrtku od 8–10 hodin dopoledne

¹⁰ První český zápis je z 1. 12. 1862, další české zápisy jsou z 16. 3., 23. 3. a 22. 6. 1863, od 17. 10. 1864 jsou zápisy pouze v češtině.

¹¹ Viz zápis ze schůze 10. 11. 1864.

¹² Viz zápisy ze schůzí 1. a 15. 12. 1864.

¹³ Viz zápis ze schůze dne 12. 1. 1865: ... *Na to podává jednatel písemný návrh, by se budoucně za příkladem jiných soukromých spolků schůze spolku veřejně v novinách oznamovaly a sice kdo v nich a o čem přednášel, by se tak i obecnost o tomto spolku a jeho účelu i působení dovědělo* ... První referát do novin byl přečten na schůzi *Spolku* dne 26. 1. 1865.

v Klementinum v sále číslo III. Z příspěvků měsíčních zakupují se knihy pro knihovnu spolkovou, k níž zesnulý pan profesor Kulik první základ položil, darovav spolku svou vzácnou knihovnu. Knihovna spolková čítá nyní 454 děl v 646 svazcích, nejvíce to knihy matematické a fyzikální. Pro zimní letošní běh zvolení jsou do výboru pánové: Za předsedu František Hejzlar, za místopředsedu P. Viktor Mayer, za jednatele Jan Straka a za knihovníka Bohdan Schulz. — V měsíci lednu odbývány tři valné schůze; první schůze byla dne 12., v kteréž právě odbývala se volba nového místopředsedy, poněvadž dosavadní místopředseda pan Baudys za supl. profesora do Olomouc byl povolán; na místě jeho zvolen byl pan P. Viktor Mayer. V té samé schůzi přednášel pan Frant. Hausmann o „lámání světla v hranolu“ a o „rozptylování se světla“. V druhé schůzi dne 19. přednášel pan Erhart o „elipse a jejím sestrogení“. V třetí schůzi dne 26. byl za nového úda přijat pan Kahovec jednohlasně; jiní tři údové, kteří již po páté schůzi přítomni nebyli, byli dle stanov spolkových vyloučeni. V schůzi té přednášel pan Burjan z fyziky o „zákonech vlnivého pohybování“. V poslední schůzi měsíce ledna oznámil pan předseda, že knihovně spolkové rozličné knihy darovali pánové: Jandečka a Fišer, profesorové na gymnasiu Králové–Hradeckém, Dr. Dastich, docent na universitě Pražské, Gustav Skřivan, profesor na kr. českém polytechnickém ústavě v Praze a slavné kněhkupectví p. Calvého, začež jim spolek srdečné díky vzdává.¹⁴

Další podrobné zprávy o činnosti *Spolku* byly otištěny na přelomu března a dubna a v červenci.¹⁵

V letním semestru 1864/65 výrazně poklesly spolkové aktivity. František Houdek o tomto období napsal:

*Nedbalým údům v navštěvování mělo se dostati od jednatele důtky ... Než to málo zpomohlo, tak na př. o schůzi dne 22. června poznamenáno v protokole: „schůze byla v pravém slova smyslu neúplná“, neb z 25 údů bylo jen 9 přítomno.*¹⁶ ([1], str. 14)

Situaci se snažil řešit student Buzek, který navrhl,

*„... aby každý úd se čestným slovem zavázal, že přes ferie nějakou práci pro spolek vypracuje, kterouž pak by vždy jiný pro lepší posouzení přednášel.“ Návrh ten však nevyplněn a zůstal jen pouhým přáním.*¹⁷ ([1], str. 14)

Poznamenejme, že v této době byl členem *Spolku* jediný Němec, Anton Wassmuth, který měl několik přednášek.

¹⁴ *Národ* 2(1865), č. 37 z 8. 2., str. 3, rubrika Denní zprávy. Dále viz německé noviny *Politik* 4(1865), č. 39 z 8. 2., str. 3; *Prager Zeitung* 1865, č. 33 z 8. 2., str. 2. Poznamenejme, že ve zprávách v novinách *Národ* a *Politik* jsou mezi zakladateli *Spolku* uváděni i Němci, ve zprávě v novinách *Prager Zeitung* jsou za zakladatele považováni pouze Češi; Němci jsou uváděni jako „později přistupující“. Stejnou informaci uvádí i [1].

¹⁵ Viz *Národ* 2(1865), č. 87 z 31. 3., str. 2–3; č. 201 z 26. 7., str. 2; *Politik* 4(1865), č. 89 z 31. 3., str. 2–3; č. 202 z 26. 7., str. 3; *Prager Zeitung* 1865, č. 78 z 1. 4., str. 2; č. 174 z 26. 7., str. 2.

¹⁶ Viz zápis ze schůze 1. 6. 1865.

¹⁷ Viz zápis ze schůze 22. 6. 1865.

Školní rok 1865/66

Na podzim roku 1865 se zlepšila přednášková činnost, rozrostla se knihovna a zvětšil se počet členů.

*Pan předseda zahájiv schůzi, vybízí spolek, aby svědomitě staral se o provádění účele spolkového, aby s upřímnou horlivostí ve vědě opět pracovati začal, a aby všichni páni údové vždy co nejčtetněji schůzi přítomni byli a na posuzování podílu brali ...*¹⁸

Aktivity Spolku dokládají i novinové zprávy:

Spolek „pro volné přednášky z matematiky a fysiky“ zkvétá velmi utěšeně, jest to první spolek, jenž se utvořil na vysokých školách zdejších k cvičení se v přednáškách a jak prospěšný jest, nasvědčuje, že i jiné odbory podobné zarážejí spolky. V běhu tohoto semestru odbýval dosud šestero schůzí: v první dne 21. října přijímali se noví údové a ustanovovaly se knihy k zakoupení pro knihovnu spolkovou. Za nové údy se přihlásili a jednohlasně přijati jsou pánové: Hron,¹⁹ Mířiovský, Neumann, Novohradský, Pízl, Prošek, Proschko, Schmidinger, Sládek, Thoř, Valášek, Vocásek, Vodička a Vrkoč; čítá nyní spolek všech činných údův 34. — V druhé, dne 28. října, přednášel pan Schulz o telegrafu a všech jeho způsobech, v třetí, dne 4. listopadu, přednášel pan Wassmuth původní svou práci „o rovnicích differencialních“, ve čtvrté schůzi, dne 11. listopadu, přednášel pan Sládek o fotografii; v schůzi této bylo pak i uzavřeno, by všickni bývalí údové, jež dosud dluhující měsíční příspěvky nezaplátili, aniž by na listy jich upomínající odpověděli, ve veřejných listech k zapravení vyzváni byli, jakož i všickni páni, již přes určitou lhůtu vydlužné knihy podrželi, mají se veřejně upomínati. V páté a šesté schůzi dne 18. a 25. listopadu přednášel pan Kahovec „o odporu prostředí.“ V poslední této schůzi volil se zároveň nový knihovník, an se pan Schulz za příčinou svého odjezdu co takový poděkoval, zvolen jest za nového knihovníka pan Fr. Hausmann. V běhu tohoto času darovali knihovně spolkové slavná redakce „Kroka“ tento časopis a spis od Müllera „o kvadratuře kruhu,“ pan dr. Studnička, veřejný docent na zdejším polytechnickém ústavu svoji brošurku „o původu světla i tepla slunečního,“ pan profesor Zenkr svoji Fysiku, začez jim buďtež tuto srdečné díky!²⁰

V zimním semestru školního roku 1865/66 byly ve Spolku řešeny problémy, které vznikaly neplacením členských příspěvků.

*Pan předseda zahájiv schůzi upomíná údy příspěvky měsíční nezaplaviší, jednatel činí návrh, by se bývalí údové, jež dosud měsíčné nezaplatili aniž by i na dopisy jim zaslané odpověděli, ve veřejných listech upomenuli a k zaplacení vyzváni byli ...*²¹

¹⁸ Zápis ze schůze 21. 10. 1865.

¹⁹ O Jakubu Hronovi viz J. Bečvář: *Jakub Hron Metánovský*, Učitel matematiky 4(1995/96), 188–192.

²⁰ *Národ* 2(1865), č. 335 ze 7. 12, str. 3, rubrika Denní zprávy. Další zpráva byla uveřejněna v *Prager Zeitung* 1865, č. 290 z 8. 12., str. 2; pozdější německy psané zprávy nebyly nalezeny.

²¹ Zápis ze schůze 11. 11. 1865.

Obdobné problémy řešil *Spolek* i na schůzi dne 25. listopadu. Po celý podzim tohoto roku byla malá účast na schůzích a malý zájem o spolkovou činnost.²²

V zimě roku 1866 navrhl jednatel Straka, aby vždy alespoň jednou za měsíc některý člen podal stručnou zprávu o nových fyzikálních pokusech a výzkumech. Návrh byl sice přijat, ale nebyl uskutečněn.²³ Na jaře 1866 byla sestavena tříčlenná komise (Hejzlar, Šafránek, Straka), která měla prostudovat některé matematické a fyzikální spisy a podat o nich stručný referát.²⁴ Komise se záhy rozpadla a příslušné usnesení o její činnosti bylo později raději zrušeno.²⁵ Činnost *Spolku* byla ukončena již 18. června, neboť byl v souvislosti s válkou s Pruskem předčasně ukončen letní semestr.

Školní rok 1866/67

Podzim roku 1866 byl velmi rušný. Houdek ho charakterizuje takto:

Rok tento byl nejbouřnější, samé interpellace na jednatele, který se do schůzí nedostavoval, velké debaty, zdali je schůze kompetentní nebo ne, o rozličných návrzích a konečně o změněných stanovách. Odbýváno v roce tom nic méně a nic více než 8 valných hromad a pouze 18 týdenních schůzí a i v těch odbýváno jen 13 přednášek ... ([1], str. 15)

Koncem zimního semestru 1866/67 vzrostl počet členů na 32. Zima tohoto roku byla velmi bouřlivá.

*Ve schůzi dne 13. prosince 1866 navrhl Hron Jak., aby se ve schůzích někdy pokusy činily a peníze spolkové raději na některé stroje obětovaly.*²⁶

*Vyvolána tím prudká debata, návrh odročen navždy. Jiný návrh p. Kahovcův, aby se také častěji dávaly ve schůzi praktické příklady k rozluštění zvláště z vyšší matematiky, vzat po dlouhé debatě, poněvadž se k rozhodnému výsledku dojíti nemohlo, zpět. Poněvadž jednatel pořáde se do schůzí nedostavoval, přijat ve schůzi dne 24. ledna 1867 jednohlasně návrh Kahovcův, aby se jednatel poděkoval.*²⁷ ([1], str. 15–16)

Nejrůznější neshody, třenice a spory pokračovaly i na počátku roku 1867. Dne 14. února se předseda *Spolku* vzdal svého úřadu, jeho rezignace však nebyla přijata.²⁸ Neshody vedly k výraznému rozšíření a zdokonalení spolkových zápisů jednotlivých zasedání. Dne 28. února byla zvolena komise (Kahovec, Jelínek a Šmidinger), která měla přepracovat stanovy, 7. března se na mimořádné valné hromadě o stanovách hovořilo šestnáct hodin. Na druhé valné hromadě dne 14. března byla dokončena předchozí rozprava a zvolena nová tříčlenná komise (Jelínek, Vocásek, Miřiovský), která měla předložit stanovy ke druhému a třetímu čtení. Současně byla utvořena komise, která měla převzít od jednatele

²² Viz zápis z listopadových a prosincových schůzí, žádosti o dispens, vylučování liknavých členů aj.

²³ Viz zápis ze schůze 10. 2. 1866.

²⁴ Viz zápis ze schůze 10. 3. 1866.

²⁵ Viz zápis ze schůze 1. 6. 1866.

²⁶ Viz zápis ze schůze 13. 12. 1866.

²⁷ Viz zápisy ze schůzí v prosinci 1866 a v lednu 1867.

²⁸ Problémy, spory a hádky členů ukazuje např. podrobný zápis schůze ze dne 28. února.

Spolku veškeré jmění a překontrolovat je. Jednání o stanovách pokračovala v průběhu celého března a vyvolala řadu osobních sporů. Připomeňme jeden z nich.

Povstala prudká hádka mezi p. Hronem a údy spolku; když byl p. Hron práci komise nuznou nazval, a se vyjádřil, že nemůže a nechce býti údem spolku, který by přijal takové stanovy. Konec hádce učiněn tím, že jednatel Kahovec téhož pána vyzval: „Aby uražení spolku vykonané oním výrokem, odvolal.“ Dále tázal se též p. Hrona, zda-li setrvá na svém výroku, že vystupuje? Po dlouhém rozmýšlení — odpovídá p. Hron že setrvává. Vzдалuje se. Spolek jeho vystoupení s potěšením bere uvědomost.²⁹

Dne 28. března 1867 se sešla čtvrtá, tentokrát řádná valná hromada, kde proběhla volba řídicího výboru a pokračovalo jednání o stanovách; rokovalo se hlavně o jejich německém překladu. Dále se diskutovalo o upomínkách dlužníků a potrestání nedbalých členů, kteří nenavštěvovali schůze ani nepřednášeli. O stanovách se diskutovalo i v letním běhu, a to na schůzích 9. května a 6. června.

Teprve 13. června byly stanovy v německém jazyce čteny potřetí. V červenci tříčlenná komise (Vocásek, Šmidinger, Jelínek) začala pracovat na žádosti o potvrzení nových stanov. Podle nich se spolek měl jmenovat *Akademický spolek pro přednášky z matematiky a fyziky*. Hlavní změny měly být tyto: členové mohli být též zakládající (pokud složili najednou 25 zlatých nebo po dobu deseti let v deseti splátkách po třech zlatých ročně, tj. celkem 30 zlatých), každý člen byl povinen při přijetí podepsat stanovy. Zápisné bylo 40 krejcarů, měsíční poplatek 15 krejcarů, každý řádný člen byl povinen v každém semestru alespoň jednou přednášet (a to česky nebo německy). Ten, kdo byl alespoň po tři roky řádným členem, mohl po vystoupení ještě dva roky používat spolkovou knihovnu. Člen byl vyloučen, pokud se na dvě schůze v měsíci nedostavil a řádně se neomluvil. Dále byla vytvořena tříčlenná kontrolní komise, která bděla nad financemi a knihovnou; protektorem a ochráncem *Spolku* měl být děkan filozofické fakulty pražské univerzity. Houdek výsledky ročního rokování hodnotil takto:

A výsledek té zimničné činnosti, těch velkých a hrozných debat byl, — že stanovy ty ani nezadány a zůstalo vše při starém. Útěchou údů mohlo býti, že si hezky zahráli na velký parlament, v kterém všechno třikráte musí čteno býti a pak to zůstane — jen na papíře. ([1], str. 17)

Školní rok 1867/68

Podzim roku 1867 byl stejně bouřlivý jako jaro. Přednášelo se, rokovalo se o neplaticích, o půjčování knih a o společném opakování přednášek profesora Matzky i o řešení různých matematických příkladů.³⁰ Přestože byly vypracovány nové stanovy, členové se sporům nevyhnuli.

²⁹ Zápis ze schůze 21. 3. 1867.

³⁰ Viz zápis ze schůze 11. 10. 1867.

*Ve schůzi dne 26. října přišlo to opět k výstupům, p. Žďárský totiž navrhl, aby jednatel se vždy měsíčně jměním vykázal. Ve schůzi dne 9. listopadu nechtěl Žďárský podezřívání odvolat a vystoupil. Kahovec daroval spolku pokladnu s dvojitým zámekem, která se měla v knihovně uschovati, jednatele měly vždy 2 zl. na běžná vydání ponechány býti, než v pokladně té ani jednou nebyly peníze uschovány. Schůze byly málokdy kompetentní.*³¹ ([1], str. 20)

I na počátku roku 1868 byla řada schůzí zcela nekompetentních.³² V únoru se situace výrazně zlepšila po zvolení předsedy Vocáska, místopředsedy Tamchyny, jednatele Seydlera a po příchodu studentů Houdka, Herverta a Neumanna.³³

Počal čilejší ruch, jedna přednáška stíhala druhou. Avšak ještě jednou mělo to přijíti k velkým debatám. Podnět k tomu zaval matematický spolek v Berlíně přípisem k pražskému, čteným ve schůzi dne 21. března 1868. Vyzván byl spolek pražský, aby vstoupil s berlínským v pravidelné dopisování a stálé spojení. Kahovec navrhl, aby odpověď zněla takto: Spojení se spolkem berlínským není možno ve smyslu spojení všech spolků německých, poněvadž pražský spolek jest ryze český, avšak pražský spolek navrhuje mezinárodní spojení všech matematických spolků. Po delší debatě vzal Kahovec návrh svůj zpět, než p. Houdek přijal jej za svůj a návrh ten také přijat. ([1], str. 21)

Dne 5. června Seydler navrhl, aby byl zaveden statut *čestného úda*, který by byl udělován osobnostem, jež se zasloužily o rozvoj *Spolku*. Jeho návrh byl přijat. Na téže schůzi se znovu řešil problém spolupráce s berlínským matematickým spolkem. Byl přečten jeho druhý dopis, ve kterém bylo objasněno, že berlínský spolek má čistě vědecký charakter a pouze žádá, aby se o odborných aktivitách korespondovalo německy. Zdá se, že v Čechách tehdy ještě nedozrála doba na spolupráci s německými institucemi. Seydler místo spojení navrhoval pouhé dopisování, Houdek navrhl,

„... aby spolek přistoupil k návrhu berlínského, jest-li tento žádost naši vyplní a hlavní spolek na mezinárodní rozšíří.“ Hron navrhl, „abychom jim na prsto česky odpověděli a odřekli se všeho s nimi spojení“.

*„Po delší debatě,“ stojí v protokole, „nerozhodli jsme, poněvadž jsme nebyli kompetentní.“ Ještě jednou a sice dne 26. června 1868 jednáno v kompetentní schůzi o záležitosti té. Po delším rokování navrhl Houdek, aby se rozhodlo, zdali spolek vůbec přistoupí neb ne. Spolek se rozhodl, že nepřistoupí. Tím celá záležitost odbyta.*³⁴ ([1], str. 21)

Spolkovou situaci v letním semestru dokumentuje i následující novinový článek:

Spolek matematiků a fysiků na vysokých školách pražských odbyval v pátek dne 10. července závěreční valnou hromadu za letní běh b. r. Po přečtení jedná-

³¹ Podrobnosti viz zápisy ze schůzí 26. 10. a 9. 11. Spor se vyhroutil natolik, že Žďárský ze *Spolku* vystoupil dříve, než mohl být vyloučen. Nekompetentní byly např. schůze 16. 11., 23. 11., 30. 11. a 7. 12.

³² Viz např. zápis ze schůze 11. 1. 1868.

³³ Viz zápisy ze schůzí 1. a 8. 2. 1868.

³⁴ Spolupráce se projednávala na schůzích dne 21. 3., 1. 5., 5. 6., 12. 6. a 26. 6. 1868. Ze zápisů je patrná národnostní řevnivost, která převážila nad zájmy mezinárodní spolupráce.

telské zprávy dosavadním jednatelem p. Seydlerem a po vyřízení několika volných návrhů přesevzaty volby výboru a stálé kontrolující komise pro příští zimní běh. Za předsedu zvolen opětně p. Vocásek, za místopředsedu p. Neumann, za jednatele p. Houdek, za knihovníka opětně p. Votruba. Do stálé kontrolující komise zvoleni pánové: Sobička a Domalíp. Ku konci schůze promluvil p. předseda několik rázných slov a kladl úduh hlavně na srdce, aby hleděli k tomu, by spolek tak prospěšně a blahodárně působící pořáde zkvétal, což hlavně se státi může četným přístupováním nových úduh a častým navštěvováním schůzí týdnenních, v kterých jednotliví údové v přednášení se cvičí.³⁵

Na počátku července 1868 opět ožil problém stanov. Dne 10. července navrhl František Houdek na valné hromadě *Spolku*, aby byla zvolena komise, která by vypracovala nové stanovy; současně chtěl, aby se *Spolek* prohlásil za ryze český; tento požadavek vzal posléze zpět. Změna stanov byla přijata, ale nebyla uskutečněna. Již 16. října požádal Houdek o zrušení svého návrhu, neboť nad Prahou byl vyhlášen výjimečný stav a nebyla naděje, že by byly nové stanovy schváleny.

Školní rok 1868/69

Na podzim roku 1868 došlo ve *Spolku* opět ke zvýšení aktivit. Nejvíce se v této době o jeho rozvoj zasloužil jednatel František Houdek.

*Nový výbor dal na černá prkna též provolání k německým posluchačům matematiky a fyziky, aby do spolku, který byl doposud utrakvistický, vstoupili; byl to poslední pokus. Avšak ani jeden nepřistoupil. Jednatel Houdek všemožnými prostředky vymáhal dluhující příspěvky, psal na všechny strany upomínací listy, ano uveřejnil dlužníky v novinách. Mimo to hleděl některá usnešení, která byla na újmu financím spolku, co možná změnit. Tak hlavně přijat návrh, že jen údové spolku, kteří dobrovolně vystoupili a vše řádně zaplatili, mají právo vypůjčovati si knihy bezplatně a sice ne 3 leta, nýbrž jen tak dlouho, jak dlouho byli ve spolku.*³⁶ ([1], str. 22)

O činnosti a aktivitách *Spolku* opět informoval denní tisk:

*Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky odbýval v pátek dne 16. října 1868 svou první schůzi. Za nové údy přijati jsou pp. Svobodín Šmidinger, Jaroslav Paul, Jos. Janoušek, Josef Bernard, Stanislav Kostlivý. K vyjednávání s výborem akad. čtenářského spolku stran spojení zvoleni jsou pp. Mírúmil Neumann, Šmidinger a Votruba. Za předsedu na místo p. Vocáška zvolen posavadní místopředseda p. Neumann, za místopředsedu p. Sobička. K hojnému přístupování k řečenému spolku zve výbor všechny posluchače matematiky a fyziky (v širším slova smyslu, tedy také všechny pány posluchače přírodních věd). Schůze příští v pátek dne 23. října v Klementinum v sále III. od 9–11 hodin dopoledne.*³⁷

³⁵ Národní pokrok 1(1868), č. 201 z 11. 7., str. 3, rubrika Spolkové záležitosti.

³⁶ O dlužnících rokovaly spolkové schůze 5. 11. a 19. 11. Změna výpůjčního řádu byla odsouhlasena 19. 11.

³⁷ Národní pokrok 1(1868), č. 298 ze 17. 10., str. 3, rubrika Spolkové záležitosti.

Na schůzi dne 12. listopadu navrhl Josef Hervert, aby byly zavedeny „cyklické přednášky“ z přednášek profesora E. Macha, které chtěl přeložit do češtiny a sám v přednáškovém cyklu začít. Po dlouhé debatě nebyl návrh přijat, neboť studenti chtěli podle svých individuálních zájmů přednášet o tématech, která si sami zvolili.

Listopadová jednání řešila staronový závažný problém – neúčast na schůzích.

Jiný zlořád byl stran udílení dispense. Kdo do schůzí choditi nechtěl, vzal si dispens. Přijato tedy, že jen tomu má se udělit dispens, kdo před spolkem nutnost dokáže, že však musí platiti měsíční příspěvěk 20 kr.³⁸ ([1], str. 22)

Dne 3. prosince byl řešen problém, zda mají být přijati za řádné členy *Spolku* také studenti polytechniky. Mnozí se obávali, že by „technici“ převážili a spolek by se přestěhoval z univerzity na polytechniku. Jejich přijetí hájil jednatel František Houdek a zdůvodňoval je tím, že i oni jsou *immatrikulirte Hörer der Mathematik und Physik*. Po delší debatě byli studenti polytechniky přijati; prvním byl Karel Zahradník, pozdější velmi aktivní člen *Jednoty*.

V prosinci zjistil František Houdek, že spolková knihovna není v pořádku; navrhl, aby byla zvolena komise, která by provedla její revizi a zjistila, co je třeba zlepšit, aby byly (darem či prodejem) odstraněny přebytky, a naopak doplněno vše podstatné tak, aby spolková knihovna vytvořila organický celek. V komisi pracovali Dvořák, Hervert, Houdek, Neumann, Sobička, Seydler a Votruba. Brzo se podařilo splnit první úkoly.³⁹

Poznamenejme pro zajímavost, že v této době byl ve *Spolku* pouze jediný německý posluchač matematiky a fyziky — Antonín Naumann; řádně se účastnil schůzí, pravidelně přednášel. Jiné německé studenty *Spolek* do svých řad ani přes různé výzvy nezískal.

Začátkem roku 1869 se ve *Spolku* hodně diskutovalo o *zvířecím magnetismu*. František Sova přednášel na toto téma dne 28. ledna, Mírúmil Neumann navrhl uspořádat obsírnější diskusi. Dne 4. února podal Sova přehled literatury k tématu, 11. února se debatovalo o uspořádání diskuse. Její průběh určil Sova svým vystoupením dne 18. února. Vlastní diskuse proběhla dne 4. března 1869, její průběh je zaznamenán v zápise příslušné schůze.

Dne 25. února byl na základě Houdkova návrhu zvýšen měsíční příspěvek na 15 krejcarů a zápisné upraveno na 35 krejcarů. Současně Houdek doporučil zřídit dva knihovní katalogy, jeden pro matematiku a druhý pro fyziku, a vést přísnější evidenci vypůjčených knih.⁴⁰ Houdkovou zásluhou se zvýšilo spolkové finanční jmění; bylo možno nakupovat další knihy.

³⁸ Kromě poplatku 20 kr. byl každý člen *Spolku*, který získal dispens, povinen dodat tolik písemných prací, kolik měl mít přednášek, nejméně však jednu. Tyto písemné elaboráty se měly uchovávat ve spolkové knihovně (viz zápis ze schůze 19. 11. 1868). Od zimy roku 1868 byl dispens udělován v následujících případech: nemoc, rodinné a finanční problémy, příprava na zkoušku učitelské způsobilosti, nástup na roční dobrovolnou vojenskou službu.

³⁹ O reformě knihovny se jednalo na schůzi dne 10. 12. 1868.

⁴⁰ Komisi pro sestavení katalogu a zpřehlednění knihovny tvořili Hervert, Houdek a Votruba — viz zápis ze schůze 28. 2. 1869.

V letním semestru došlo k dalšímu zvýšení spolkových aktivit. Na první schůzi dne 15. dubna navrhl předseda Neumann,

*... aby v tomto letním běhu aspoň 3 rozpravy se uspořádaly. První aby se odbývala před sv. Janem a sice o této látce: „Příčiny, proč nebývají matematika a fyzika na gymnásiích u většiny žáků oblíbeny, a jaké jsou metody, aby tyto vědy staly se oblíbenými.“*⁴¹

Návrh byl jednohlasně přijat, v příštích schůzích byla rozprava připravena. Konala se 8. května, diskuse se zúčastnili studenti Dufek, Zahradník, Martínek, Křišťůfek, Sova, Kostlivý, Houdek, Hervert, Seydler, Klos, Šmidinger, Janoušek a Neumann.⁴²

Vznik Jednoty

Dne 1. května 1869 vyzval jednatel Houdek k přepracování stanov, neboť byl zrušen již výjimečný stav; po krátké debatě byla zvolena komise ve složení Houdek, Dufek, Hervert, Neumann a Zahradník.⁴³ Na schůzi dne 8. května tato komise ohlásila, že je se svou prací hotova a že přepracovala i jednací a knihovní řád.

Dne 9. května odbývána mimořádná valná hromada. Jednatel delší řečí uváděl a odůvodnil hlavní změny, které komise předsevzala, pak četl jeden paragraf po druhém.

*Název „Jednota českých matematiků“ v Praze jednohlasně přijat, když návrh Martínkův „jednota mathematická“ byl propadl. Pak přijaty stanovy s několika nepatrnými změnami, jak je byla komise navrhla. Po té přijat též jednací řád šmahem bez debaty.*⁴⁴ ([1], str. 24)

Stanovy byly definitivně schváleny 13. května 1869.

Dle nových stanov bylo účelem podporovati snahu po vědeckém vzdělání v mathematice a fysice a cvičiti se v přednášení těchto věd. Mezi prostředky vřaděny též rozpravy. Přijati též údové zakládající (10 zl. najednou buď v hotovosti neb v knihách), přispívající (ročně 2 zl., kdo byl po sobě 5 let přispívajícím, stal se zakládajícím) a čestní (buď pro vědecké vzdělání neb pro zvláštní zásluhy o jednotu). Činnými údy mohli býti a) řádní posluchači matematiky a fysiky jak na universitě tak na technice po čas svých studií aneb tři léta po skončení jich; b) docenti a assistenti jakož i supplující učitelé těchto věd.

Každý úd byl jen tehdy povinen přednáseti, když jej předseda k tomu určil. Dispensovaní údové ponechání. Valná hromada si mohla též zvoliti protektora a sice vždy na 3 léta. Přednáseti se mohlo v obou zemských jazycích. Výbor sestával ze starosty, náměstka starostova, jednatele a dvou knihovníků. Výbor mohl nemajetné údy od placení příspěvků osvobodovati, vše ostatní ponecháno týdenní schůzi. Kontrolující komise tříčlenná měla účty, knihovnu a archiv,

⁴¹ Zápis ze schůze 15. 4. 1869.

⁴² Závěry rozpravy byla shrnuty v tzv. *Rezoluci*; její text je uveden v příloze této publikace.

⁴³ Viz zápis ze schůze 1. 5. 1869.

⁴⁴ Viz zápis z mimořádné valné hromady 9. 5. 1869.

kteřý jeden z knihovníků spravoval, přehlížeti. Řeč jednacích měla být česká. ([1], str. 25)

Dne 5. června 1869 se ve fyzikálním kabinetě konala první experimentální fyzikální přednáška, při které Mírumil Neumann předvedl akustické pokusy (vlna na struně, ladění, zřetřování a zhuřřování vzduchu, tóny a uzly). Na této schůzi byl přijat návrh předsedy Neumanna, aby se na příštích schůzích konala rozprava na téma „Jak se má fyzika přednášet“. Členové *Spolku* si vybrali následující témata: elektřina (Domalíp), teplo (Dvořák), galvanismus (Dufek), mechanika (Hervert), magnetismus (Houdek), chemie (Hradilík), akustika (Neumann), astronomie (Seydler) a optika (Šmidinger).⁴⁵

Dne 12. června 1869 oznámil jednatel *Spolku*, že nové stanovy byly vráceny s tím, aby *Spolek* doložil, že na valnou hromadu konanou dne 9. května byli pozváni všichni jeho členové.⁴⁶ Tomu bylo vyhověno a stanovy byly znovu odeslány ke schválení.⁴⁷

Ve valné hromadě dne 11. července oznámil jednatel, že zákonem určená lhůta již dne 7. července prošla a že tedy spolek se proměnil v „jednotu českých matematiků“, která bohďá se stane středistěm všech mladších českých matematiků a fyziků a hlavně útočištěm českého jazyka na bohůžel posud německé universitě. Nové „jednotě“ po jednohlasném schválení zprávy jednatelské povoláno od četně shromážděných údů hlučné „Na zdar“. ([1], str. 25–26)

Pak proběhly první volby — starostou se stal Mírumil Neumann, jeho náměstkem Karel Zahradník, jednatelem František Houdek, knihovníky Antonín Vávra a Antonín Votruba, členy kontrolní komise Augustin Dufek, Augustin Seydler a Josef Hervert. Téhož dne odpoledne však byly stanovy vráceny pro „formální chyby a nedostatky“. Jednatel Houdek je odstranil a dne 5. srpna potřetí požádal o schválení stanov.

Dle připsu c. k. policejního ředitelství ze dne 14. září 1869 č. 4177 nezákazalo vysoké c. k. místodržitelství další trvání spolku pod jménem „Jednota českých matematiků“ v Praze na základě předložených změněných stanov. Podotknouti dlužno, že jmění na hotovosti bylo 5 zl. 15 kr. a knihovna čítala 303 díla v 434 svazcích. ([1], str. 26)

A tak se nevelký studentský *Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky* přetvořil roku 1869 v *Jednotu českých matematiků*.⁴⁸

⁴⁵ Viz názvy přednášek pronesených ve *Spolku* v letním semestru 1868/69.

⁴⁶ Poznamenejme, že této schůzi se účastnil i Josef Finger, zakladatel a první jednatel *Spolku*.

⁴⁷ Viz zápis ze schůze 12. 6. 1869.

⁴⁸ Poslední zápis ze schůze *Spolku* je z 11. 7. 1869; jeho znění je uvedeno v příloze této publikace.

Poznámky

- a) **Gustav Müller** studoval na pražské univerzitě v letech 1860/61–1863/64, věnoval se především matematice, fyzice a chemii, dále studoval mineralogii, zoologii, psychologii, filozofii a italštinu. Po celou dobu studia se hlásil k české národnosti. Dne 28. března 1862 byl přijat za člena *Spolku pro volné přednášky z matematiky a fyziky*; 10. 7. 1862 ve *Spolku* proslovil přednášku *Über die 4 Berührungskreise an einem Dreiecke*, 19. 3. 1863 přednášku *Über die Luftströmungen* a 18. 7. přednášku *Über das Eisen*. Členem *Spolku* byl do roku 1863, členem *Jednoty českých matematiků* se nestal, do *Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky* žádný článek nenapsal.
- b) **Hugo Pawlik** studoval na pražské univerzitě v letech 1860/61–1862/63 matematiku, fyziku, filozofii, chemii a jazyky. Hlásil se k německé národnosti. Ve školním roce 1862/63 byl přijat za člena *Spolku*. Nepřednesl však žádnou přednášku, nestal se členem *Jednoty*, do *Časopisu* nenapsal žádný článek. V roce 1868 se stal doktorem filozofie; dne 24. 1. 1864 složil rigorózní zkoušku z historie, 24. 6. 1864 z fyziky, 28. 12. 1867 z matematiky a 22. 4. 1868 z filozofie. Viz *Přehled doktorů filosofie 1847–1882* K. Beránka, strojopis, Archív UK; Pawlika najdeme na str. 38.
- c) **Josef Richter** studoval na pražské univerzitě v letech 1860/61–1864/65 matematiku, fyziku, chemii, filozofii, psychologii, německou literaturu a historii. Po celou dobu studia se hlásil k německé národnosti. Dne 28. 3. 1862 byl přijat za člena *Spolku*, dne 3. 7. 1862 zde měl přednášku *Über die Methode der kleinsten Quadrate*, 17. 11. 1862 přednášku *Über die Krümmungsverhältnisse der ebenen Curven*, 24. 11. 1862 *Über die Krümmungsverhältnisse räumlicher Curven*, 11. a 18. 5. 1863 *Über die Krümmung der Flächen*, 1. 6. 1863 *Über drei ebene Curven mit Zugrundelegung des eines Punktes von den Brennpunkten*. V letním semestru 1862/63 působil ve *Spolku* jako knihovník, v roce 1864 ze *Spolku* vystoupil. Nestal se členem *Jednoty*, do *Časopisu* nenapsal žádný článek.
- d) **Anton Karl Grünwald** (1838–1920) studoval v letech 1857–1861 na pražské univerzitě a polytechnice. V letním semestru 1860/1861 získal v Praze doktorát filozofie. V roce 1862/63 se na pražské polytechnice neúspěšně účastnil konkurzu na místo docenta pro české přednášky z elementární matematiky (viz [4], str. 406–407). Současně podal žádost o místo docenta pro německé přednášky. V roce 1863 se na polytechnice habilitoval (viz [4], str. 427). Dne 12. 11. 1863 byl ustanoven suplentem matematiky v přípravném ročníku polytechniky (viz [4], str. 433). Ve školním roce 1863/64 se neúspěšně účastnil konkurzu na místo profesora elementární matematiky a konkurzu na místo mimořádného profesora matematiky (viz [4], str. 435, 440–441). Ve školním roce 1863/64 se stal asistentem německé stolice matematiky; současně se neúspěšně účastnil konkurzu na místo docenta vyšší matematiky a analytické mechaniky s českou vyučovací řečí (viz [4], str. 446–447). V roce 1865/66 se neúspěšně účastnil konkurzu na místo mimořádného profesora matematiky a analytické mechaniky s českou vyučovací řečí (viz [4],

str. 499). Po celé toto období zastával místo soukromého docenta nebo asistenta matematiky na pražské polytechnice, konal speciální přednášky a cvičení. Teprve roku 1869/70 začal na německé polytechnice suplovat mimořádnou stolicí matematiky a v roce 1870 se stal mimořádným profesorem matematiky. O deset let později získal řádnou profesuru. V roce 1885/86 a 1901/02 byl rektorem německé techniky, v letech 1881/82, 1884/85, 1893/94 a 1897/98 děkanem *Ingenieurbauschule*, v letech 1882/83 a 1887/88 děkanem *Hochbauschule*, v roce 1903/4 děkanem *Maschinenbauschule* a v letech 1883/84, 1891/92 a 1904/05–1908/09 děkanem *Allgemeine Abteilung*. V roce 1909/10 byl penzionován.

Od roku 1896 byl Grünwald členem „zkušební kommisie pro kandidáty učitelství na německých gymnáziích a reálkách“. Roku 1890 byl zvolen mimořádným členem *Královské české Společnosti nauk*. Zabýval se především matematikou a chemií; publikoval několik článků ve Vídeňské akademii věd, v *Zeitschriftu der Mathematik und Physik*, v *Královské české Společnosti nauk a jinde*. Po vzniku *Spolku pro volné přednášky z matematiky a fyziky* patřil mezi jeho nejvýznamnější členy; v roce 1863 přednesl čtyři přednášky, od roku 1862 do roku 1863 byl prvním jeho předsedou. Členem *Jednoty* se nestal. Více o životě a díle Antona Karla Grünwalda se lze dočíst v knize F. Stark, *Die k. k. deutsche technische Hochschule in Prag 1806–1906*, Prag 1906, v katalogích posluchačů filozofické fakulty (Archív UK) a v zápisech profesorského sboru německé techniky (Archív ČVUT).

Poznamenejme pro zajímavost, že jeho syn Anton Karl Grünwald (1873–1933) byl profesorem matematiky a geometrie na II. německé reálce v Praze na Malé Straně. Od roku 1909/10 působil jako soukromý docent na německé technice, kde byl roku 1914 jmenován mimořádným profesorem matematiky. Napsal několik matematických článků, které jsou často mylně připisovány jeho otci. Své práce uveřejňoval převážně ve výročních zprávách II. německé reálky a v *Zeitschriftu der Mathematik und Physik*.

- e) **Mathias Koch** (1840–1926) studoval na gymnáziu v Českých Budějovicích, kde v roce 1859 maturoval. V letech 1859–1863 byl studentem filozofické fakulty pražské univerzity; v roce 1862 složil rigorózní zkoušku z matematiky, o rok později z fyziky a o další tři roky později z historie a filozofie. V roce 1865 se stal doktorem filozofie. V letech 1863–1866 postupně skládal zkoušky učitelské způsobilosti. Od roku 1862 působil v Českých Budějovicích, nejprve na piaristickém gymnáziu, v letech 1866 až 1874 na *Communal-Oberschule* a od roku 1874 až do roku 1916 na německém gymnáziu, kde zastával v letech 1904–1916 funkci ředitele. Teprve v roce 1916, ve věku 76 let, byl penzionován. V roce 1903 obdržel medaili za čtyřicet let pedagogické práce na středních školách. Napsal několik článků, které uveřejnil především ve výročních zprávách.

Mathias Koch nebyl příliš aktivním členem *Spolku*, žádnou přednášku neproslovil. Dne 30. 10. 1862 se stal jednatelem; činnost ve *Spolku* ukončil v létě roku 1863. Dne 25. března 1870 byl jmenován čestným členem *Jednoty*, zakládajícím členem se však nestal. V letech 1869–1870 byl činným

členem *Jednoty*, později členem přispívajícím. Více o jeho životě a díle viz katalogy posluchačů filozofické fakulty 1859/60–1862/63 (Archív UK), složka Dr. Mathias Koch (Státní ústřední archív v Praze, fond MKV/R, kartón č. 47), výroční zprávy příslušných středních škol. Dále viz [1]–[3] a Věstník JČM 1873, č. 4, str. 42.

LITERATURA

- [1] Houdek F., *Dějepis Jednoty českých matematiků*, JČM, Praha, 1872.
- [2] Pátý L., *Jubilejní almanach Jednoty čs. matematiků a fyziků*, JČMF, Praha, 1987.
- [3] Posejpal V., *Dějepis Jednoty českých matematiků*, JČM, Praha, 1912.
- [4] Velflík A. V., *Dějiny technického učení v Praze, díl I. a II.*, Unie, Praha, 1906, 1909.
- [5] Veselý F., *100 let Jednoty československých matematiků a fyziků*, SPN, Praha, 1962.
- [6] Vetter Q., *Devadesát let Jednoty čsl. matematiků a fyziků*, Časopis pro pěstování matematiky a fyziky **51** (1922), 53–56.

